

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr. Patryka SZCZEPKOWSKIEGO

na temat: *Koncepcja monitorowania i przeciwdziałania dezinformacji w mediach społecznościowych,*

opracowanej pod opieką naukową promotora prof. dr. hab. Bogusława JAGUSIAKA
oraz Promotora pomocniczego dr. inż. Romuald HOFFMANN prof. WAT

Recenzja została sporządzona w związku z powołaniem na recenzenta przez Radę Dyscypliny Naukowej „Nauki o Bezpieczeństwie” Wojskowej Akademii Technicznej uchwałą nr 108/RDN NoB/2024 z dnia 30 października 2024 r. w sprawie wyznaczenia recenzentów rozprawy doktorskiej mgr. Patryka Szczepkowskiego.

Zgodnie z wymogami ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (art. 187 ust 1-3, Dz. U. z 2024 r. poz. 1571 z późn. zm.), w recenzji starano się zweryfikować czy przygotowywana rozprawa doktorska:

- stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego;
- wskazuje na posiadanie ogólnej wiedzy teoretycznej przez kandydata w danej dyscyplinie naukowej;
- uwiarygodnia umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

1. UWAGI OGÓLNE

Recenzowana rozprawa doktorska mgr Patryka Szczepkowskiego nt: *Koncepcja monitorowania i przeciwdziałania dezinformacji w mediach społecznościowych*, składa się z sześciu rozdziałów, które poprzedza wstęp a zamyka podsumowanie, bibliografia, spis tabel, spis rysunków, wykaz załączników oraz załączniki. Całość rozprawy zredagowano na 286. stronach. Wykaz źródeł zawiera 184. pozycje. Dysertację opatrzone 40. tabelami, 54. rysunkami oraz 5. załącznikami na 34 stronach.

Odnosząc się do całości należy stwierdzić, że jest to komunikatywnie zbudowana praca promocyjna wskazująca na osiągnięcie przez Doktoranta stosownych umiejętności redagowania i prezentacji myśli, a ponadto odzwierciedlającą przebieg procesu badawczego. W pracy dostrzeżono drobne uchybienia edycyjne i językowe, niemniej bez determinującego wpływu na ocenę rozprawy w przedmiotowym zakresie.

Niniejsza recenzja zawiera subiektywnie dostrzeżone niedociągnięcia ale i walory rozprawy, niemniej ogólna ocena przedłożonej do recenzji rozprawy jest ze wszech miar pozytywna i nie powinna być utożsamiana jedynie z treścią tej recenzji, a przede wszystkim z pozytywnie ocenianymi osiągnięciami Doktoranta występującymi w przewadze w ocenianej dysertacji.

2. ZASADNOŚĆ PODJĘCIA BADAŃ

Doktorant wskazuje, że podstawą podjęcia badań była istotność znaczenia zagrożeń wynikających z dezinformacji dla szerokiego spektrum funkcjonalnej aktywności państwa w tym dla jego bezpieczeństwa. Niewystarczająca liczba publikacji na ten temat, dostrzeżona luka w przeciwdziałaniu dezinformacji oraz inne sygnały płynące z przeprowadzonych badań wstępnych, w tym z doświadczeń własnych stały się inspirującymi do podjęcia badań nad zjawiskami i procesami nierozpoznanymi, których charakterystyka wskazuje na odstępstwa od oczekiwań lub ewentualnie ustalonych norm. Rozpatrywany przez Doktoranta przypadek to również próba deterministycznej analizy czynników kształtujących skuteczność różnych podmiotów w przeciwdziałaniu dezinformacji, identyfikacji błędów uniemożliwiających osiągnięcie oczekiwanego stanu prawdziwości informacji, co w oczekiwaniach sprecyzowanych przez Doktoranta powinno stanowić szansę Polski w budowaniu stosowanego potencjału identyfikacji, regulacji, odstraszenia czy też zwalczania dezinformacji

Doktorant skutecznie przekonuje w części przesłankowej, że deterministyczne dla podjęcia badań były przed wszystkim zagrożenia jakie niesie ze sobą to zjawisko. Nie jest ono oczywiście nowe, niemniej choćby atawistyczne jak i behawioralne cechy człowieka zawsze sprzyjały i sprzyjają relatywizacji rzeczywistości w celu osiągnięcia korzyści w różnych sytuacjach społecznych, biznesowych czy politycznych. Zatem nie sposób się nie zgodzić ze stwierdzeniem, że dezinformacja stanowi poważne zagrożenie życia społecznego i demokratycznego. Jednak wydaje się, że szczególnie nasiliło się to zjawisko wraz z przejściem

w rozwoju cywilizacyjnym od epoki agrarnej, poprzez industrialną do współczesnej epoki wiedzy, której immamentną częścią jest informacja i sposoby jej rozpowszechniania w zwiększającej się liczbie kanałów transmisji informacji jak i w tempie jej przekazywania. Ponadto w obliczu rosnącej liczby źródeł informacji i łatwego do niej dostępu, przeciwdziałanie dezinformacji stało się kluczowym wyzwaniem dla społeczeństw na całym świecie.

Dostrzeżone przez Doktoranta zagrożenia uwzględniały kwestie:

- intensyfikacji polaryzacji społecznej,
- osłabiania zaufania do drugiego człowieka, instytucji społecznych czy samego państwa;
- zaburzenia mechanizmów demokratycznych w tym manipulacji wyborczych,
- skuteczności systemu służby zdrowia, zwłaszcza w okolicznościach przeciwdziałania zjawiskom pandemicznym,
- osłabiania relacji społecznych w wyniku spadku jakości debaty publicznej;
- bezpieczeństwa państwa, np. poprzez szerzenie panicznych reakcji lub wspieranie ekstremistycznych grup.

Wyspecyfikowany katalog zagrożeń wydaje się oczywistą przesłanką poszukiwania sposobów, metod i narzędzi przeciwdziałania dezinformacji. Doktorant wskazuje, że przeciwdziałanie dezinformacji to złożone zadanie, które wymaga zaangażowania różnych podmiotów, w tym rządów, organizacji pozarządowych, mediów oraz samych użytkowników. Podniesiona wielopodmiotowa przesłanka to dodatkowy asumpt do podjęcia naukowej identyfikacji zjawiska co do jego źródeł, ich i jego charakteru, rodzajowego podziału dezinformacji oraz sposobów jej przeciwdziałania. W związku z tym na etapie badań wstępnych Doktorant prognozuje, że Jego naukowe poszukiwania powinny dotyczyć obszaru: edukacji i świadomości użytkowników, regulacji prawnych, technologii i algorytmów, w tym sztucznej inteligencji i automatyzacji identyfikacji dezinformacji, współpracy międzynarodowej, promowania rzetelnych źródeł informacji i kampanii informacyjnych.

Tak zidentyfikowany obszar badań jest w pełni poprawny i uzasadniający pojęcie badań. Dodatkowo Doktorant postawił sobie bardzo ambitny cel zbudowania założeń i zarysu koncepcji przeciwdziałania dezinformacji rozumianej jako proces wymagający ciągłej pracy i zaangażowania z uwzględnieniem podejścia holistycznego, które łączy edukację, technologię, regulacje i współpracę. Oczywiście państwa starają się osiągać w tym względzie duży poziom samodzielności jednak współczesne międzynarodowe związki polityczne, gospodarcze ale

i naukowe nie wykluczają, a wręcz moim zdaniem stymulują daleko posuniętą współpracę choćby z powodu otwartości sieci Internet.

Można zatem przyjąć, że Doktorant dostatecznie odniósł się w swym sprawozdaniu z badań do kwestii przesłankowych recenzowanej rozprawy. Jednocześnie Doktorant uzasadnił celowość przeprowadzenia badań wstępnych w zaproponowanym modelu, których efektem była między innymi identyfikacja przedmiotu badań i nurtujących Go szczegółowych problemów badawczych.

3. OCENA MERYTORYCZNA ROZPRAWY

Określona w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych, dyscyplina naukowa, określona mianem nauki o bezpieczeństwie, którą ulokowano w dziedzinie nauk społecznych wskazuje na potrzebę prowadzenia intensywnych badań w redefiniowanym zakresie przedmiotowym w stosunku do poprzednich nauk o obronności i jeszcze wcześniejszych nauk wojskowych. W aspekcie powyższego oceniam, że opiniowana rozprawa doktorska jest przykładem właściwego podejścia do przedmiotowej sprawy oraz spójnego z istniejącymi w tym zakresie wymaganiami formalnymi. Jej treści są skoncentrowane na poszukiwaniu i wykazywaniu zależności między dezinformacją jako negatywnym zjawiskiem mogącym oddziaływać na bezpieczeństwo zarówno osób, grup osób jak i samego państwa .

Doktorant prawidłowo dostrzega problem dezinformacji, który jednocześnie w dysertacji stanowi przedmiot badań. Inaczej mówiąc, wysiłek identyfikacyjny problemów monitorowania i przeciwdziałania dezinformacji w mediach społecznościowych należy uznać za cenny naukowo.

Podsumowując tę część recenzji należy wskazać, że problematyka opiniowanej rozprawy odwołuje się do zagadnień oscylujących wokół nauk o bezpieczeństwie, a sam temat i podjęte problemy wydają się być ważkimi i niezmiernie aktualnymi.

4. OCENA KONSTRUKCJI PRACY

Praca składa się z sześciu rozdziałów. Rozdział pierwszy (22 strony, od 11 do 33) – jest rozdziałem metodologicznym i ze względu na swój charakter i istotność dla postępowania

w ramach przewodu doktorskiego stanowić będzie oddzielny element oceny w niniejszej recenzji.

W drugim rozdziale (34 strony, od 34 do 68) Doktorant podejmuje rozważania nad elementami bezpieczeństwa informacyjnego przedstawiając ich znaczenie dla bezpieczeństwa narodowego jak i omawia znacznie samego bezpieczeństwa informacyjnego. Główną metodą zastosowaną w tym procesie jest analiza słów kluczowych z wykorzystaniem oprogramowania VOSviewer. Ponadto w rozdziale została poruszona tematyka kultury bezpieczeństwa i jej znaczenia dla bezpieczeństwa informacyjnego. Trzeci rozdział (32, strony od 69 do 101) poświęcono analizie i opisowi pojęcia dezinformacji. Również wykorzystując oprogramowanie VOSviewer, dokonano analizy słów kluczowych związanych z pojęciem dezinformacja. Ponadto przeprowadzono analizę porównawczą pojęcia dezinformacji w oparciu o analizę literatury przedmiotu oraz przeprowadzono analizę fałszywych informacji obrazującą poprzez to wzrastające znaczenie dezinformacji. Czwarty rozdział (48 stron, od 102 do 150) poświęcono omówieniu badań opinii i sądów przeprowadzonych z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety. Kwestionariusz ankiety został podzielony na trzy części, co umożliwiło zbiór danych i opinii na temat mediów społecznościowych, następnie dezinformacji oraz bezpieczeństwa informacyjnego państwa. Piąty rozdział (50 stron, od 151 do 201) zawiera koncepcję monitorowania i przeciwdziałania dezinformacji z wykorzystaniem analizy porównawczej istniejących sposobów przeciwdziałania dezinformacji takich jak GDI (Global Disinformation Index), RESIST10 oraz metody SIFT11. Następnie omówiono założenia i przedstawiono koncepcję przeciwdziałania dezinformacji uwzględniającą trzy kompartymenty: użytkowników, organizację i odpowiednie służby. Ostatni, szósty rozdział (21 stron, od 202 do 223) został poświęcony ocenie możliwości implementacji koncepcji poprzez wykorzystanie analizy SWOT. Ponadto Doktorant zaproponował obszary i kierunki dalszego rozwijania koncepcji. Zakończenie pracy (9 stron, od 224 do 233) stanowi podsumowanie procesu badawczego, przeprowadzonego w dysertacji.

Dokonując oceny konstrukcji pracy, należy podkreślić, że jest ona konsekwencją przyjętej koncepcji metodologicznej a szczególnie takiego prowadzenia wywodu aby był on zgodny z kolejno przyjętymi szczegółowymi problemami. Przyjęty podział rozprawy oceniam pozytywnie ze względu na jego konstrukcję odpowiadającą potrzebom rozstrzygnięcia problemu głównego i osiągnięcia założonego celu pracy.

5. OCENA METODOLOGICZNA ROZPRAWY

Doktorant zaprezentowała zamysł metodologiczny w rozdziale pierwszym. W sposób niezwykle syntetyczny ale jednocześnie koherentny i przemyślany Doktorant w swej koncepcji rozpoczął wywód od wystarczającego uzasadnienia podjęcia badań (s.15), następnie omówił przedmiot badań starając się uwzględnić wieloaspektowość dezinformacji jako zjawisko, system oraz proces (s.15) i poprawnie wskazując jego (przedmiotu) związek z naukami o bezpieczeństwie (s.16); co pozwoliło Doktorantowi przejść do prezentacji głównego celu podejmowanych badań z rozbiciem na cel teoretyczny i cel praktyczny (s.18), które zamierzał osiągnąć odpowiadając tym samym na pytania zawarte w problemie głównym (s.19) i pięciu problemach szczegółowych (s.20). Następnie postawione pytania zostały skonfrontowane z hipotezą główną i hipotezami szczegółowymi (s. 21). Doktorant następnie prezentując swój zamysł metodologiczny omówił metody, techniki i narzędzia badawcze (ss.21-28), które uznał za wystarczające do weryfikacji hipotez w procesie badawczym, którego organizacja została zaprezentowana natomiast na stronach od 21. Jest to klasyczny przebieg procesu badawczego, który moim zdaniem, w naukach społecznych charakteryzuje się skutecznością w poszukiwaniu prawdy. Doktorant przyjmując taką konstrukcję koncepcji metodologicznej potwierdził umiejętność planowania, organizowania i realizacji badań naukowych. W kontekście powyższego Doktorant wykazał się dojrzałością pracy badacza, co uzasadnia choćby prezentacja jasnych korelacji występujących między problemami, hipotezami i metodami badawczymi, co zaprezentowano w tabeli 1.2. czy też logiczne i konsekwentne prowadzenie wyvodu, uwzględniające etapowe wnioskowanie po każdym rozdziale czy też umiejętną redakcję wniosków końcowych ściśle nawiązujących to elementów koncepcyjnych z rozdziału metodologicznego.

Tę bardzo pozytywną ogólną ocenę części metrologicznej rozprawy lekko zakłócają wątpliwości pojawiające się po analizie szczegółowych treści tej koncepcji. W mojej ocenie wyjaśnienia wymagają następujące kwestie:

- dlaczego w redakcji problemu głównego dezinformacja występuje w stronie biernej liczby pojedynczej mimo, że wcześniej Doktorant zaznaczał swój zamiar badania dezinformacji jako zjawiska, systemu i procesu?
- dlaczego mimo, że mamy do czynienia z problemami szczegółowymi to w problemie pierwszym Doktorant zastanawia się nad zmianami postrzegania bezpieczeństwa

w kontekście rozwoju mediów społecznościowych – nie wskazując o jaki rodzaj bezpieczeństwa chodzi - mimo poświęcenia w dalszych częściach rozprawy dużej uwagi klasyfikacji bezpieczeństwa?

- jakie jest uzasadnienie dla korzyści implementacji koncepcji monitorowania i przeciwdziałania dezinformacji w piątym problemie szczegółowym, skoro na tym etapie badań Doktorant nie wie jakie będą jej założenia, szczegółowe rozwiązania, obszary oddziaływania ani systemowe jej umiejscowienie a tym bardziej czy pojawią się kiedykolwiek i jakiegokolwiek korzyści?
- w problemie głównym pojawia się pytanie „... jak bezpieczeństwo państwa jest narażone na dezinformację...” natomiast w hipotezie głównej pada odpowiedź, że dezinformacja stanowi poważne zagrożenie. W dysertacji natomiast nie dostrzegłem przyjętej skali zagrożeń, zatem co uzasadnia użycie tego przymiotnika (poważne)?

Uważam, że treść sprawozdania z badań, którego podmiotem była analiza literatury, dokumentów źródłowych, elementy badań empirycznych czy choćby niezmiernie ważna refleksyjność wyводу wynikająca (być może) z osobistych doświadczeń Doktoranta, zwłaszcza jako absolwenta Szkoły Doktorskiej Wojskowej Akademii Technicznej, dają asumpt dla uznania wiarygodności wniosków. Niemniej zalecam, zwłaszcza na gruncie nauk o bezpieczeństwie w stosunku do elementów koncepcyjnych używać częściej i odważniej słów typu: zapowiadać, uprzedzać, być zdania, że, zastrzegać, przewidywać, przypuszczać, prognozować, odnosić wrażenie, prorokować, profetyzować, informować, przestrzegać, ostrzegać, zakładać, wychodzić z założenia, żywić przekonanie, przeczuwać, alarmować, sądzić, oczekiwać, wyczuwać coś intuicją, mieć przecucie, uznawać, snuć, przewidywania, antycypować, uprawdopodobniać, itp. Powyższa uwaga dotyczy przede wszystkim oceny wypracowanych w toku procesu badawczego różnych koncepcji, których sprawczość jest niestety nie zbadana z uwagi na to że dotyczy przyszłości, która może być zgoła inna niż przeszłość będąca źródłem inspiracji do opracowanej koncepcji.

W recenzowanej dysertacji istnieje niezaprzeczalny związek między tematem pracy, sprecyzowanym celem i problemem badawczym oraz hipotezą. Doceniam wkład pracy włożony w przygotowanie i przeprowadzenie badań ankietowych. Poszerzają one wiedzę o badanej rzeczywistości, a jednocześnie uwiarygodniają umiejętność samodzielnego prowadzenia badań w przyszłości.

Pozytywnie należy ocenić również dobór metod badawczych zastosowanych w przewodzie, z obszaru metod jakościowych i ilościowych, co okazało się być adekwatne i wystarczające wobec stawianych hipotez.

Dobór literatury dotyczącej przedmiotu badań, dokumentów źródłowych oraz aktów prawnych jest także poprawny i umiejętnie wykorzystany oraz wystarczający do wiarygodnego przedstawienia kwestii podjętych i rozważanych w rozprawie.

Doktorant zgromadził dostateczny łańcuch badawczy wynikający z dobrego doboru metod i szeroko poprowadzonych w rozprawie analiz jakościowych, co upoważnia do wniosku, że część metodologiczna rozprawy, mimo moich polemicznych wątpliwości, jest mocną stroną tego przewodu.

6. UWAGI KOŃCOWE

Prócz uchybień wskazanych we wcześniejszych częściach recenzji do niewątpliwych, moim zdaniem, zalet recenzowanej rozprawy należy zaliczyć:

- poprawnie zidentyfikowany i zastosowany język problemu (bezpieczeństwo narodowe, system bezpieczeństwa państwa, bezpieczeństwo informacyjne, dezinformacja, itp.);
- trafne ujęcie przyczyn i konsekwencji dezinformacji i jej wpływu na bezpieczeństwo informacyjne jako składnik bezpieczeństwa narodowego;
- naświetlenie zagrożeń ograniczających przeciwdziałanie dezinformacji w mediach społecznościowych;
- zaplanowanie, zorganizowanie i wykonanie badań;
- przemyślaną i spójną koncepcję metodologiczną i jej konsekwentne stosowanie oraz umiejętnie wskazywanie zależności treści wyводу z poszczególnymi elementami założeń metodologicznych.

7. KONKLUZJA

W konkluzji pragnę nadmienić, że Doktorant wywiązał się z postawionych sobie zadań, a odwołując się do formalnych wytycznych determinujących pracą recenzenta należy na poszczególne pytania odpowiedzieć następująco:

- czy praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego - TAK;
- czy Doktorant wykazuje się ogólną wiedzę teoretyczną w danej dyscyplinie naukowej - TAK;
- czy rozprawa uwiarygodnia umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej - TAK.

W związku z tym, że rozprawa jest samodzielną i oryginalną pracą naukową, Doktorant wykazała się w niej dużym znawstwem tematu i umiejętnie powiązała elementy merytoryczne z metodologicznymi, stwierdzam, że rozprawa odpowiada warunkom określonym w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (szczególnie art. 187 ust 1-3, Dz. U. z 2024 r. poz. 1571 z późn. zm.). Uważam ponadto, że pracę można zaliczyć do nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie i tym samym rekomenduję Wysokiej Radzie Dyscypliny Naukowej „Nauki o Bezpieczeństwie” Wojskowej Akademii Technicznej rozprawę doktorską Pana mgr. Patryka SZCZEPKOWSKIEGO nt: *Koncepcja monitorowania i przeciwdziałania dezinformacji w mediach społecznościowych*, do dalszego procedowania i wnoszę o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

